

valamint Dr. Fejérpataky László barátomnak, kinek az egyetemi könyvtár kéziratairól készített raisonné katalógusát használtam, végül Kudora Károly egyetemi könyvtártiszt urnak, ki a könyvtár ősnymtatványainak átvizsgálásában egész készséggel támogatott, hálás köszönetemet kifejezni.

A ZÁGRÁBI KÁPTALANI KÖNYVTÁR XV. SZÁZADI KÖNYVLAJSTROMA.

Közli: Dr. Fejérpataky László.

Kétséget nem szenved, hogy a könyvtárak történetére régi könyvrajstromok nagy fontossággal bírnak. Ezekből ismerjük meg azok egykori állapotát, gazdagságát, constatálhatjuk a tudományosság elterjedését, sőt ezek alapján rekonstruálhatjuk az elpusztult könyvtárak egykori állományát is.¹⁾ Fölötte érdekes tehát a lelet, melyet a jelen év folyamában Tkaličiv Iván jeles horvát történetíró tett a zágrábi káptalani levéltár kincsei közt, a mely nem kevesebbet tartalmaz, mint a zágrábi káptalani könyvtár

¹⁾ Érdekesnek tartjuk itt a XV. század végeig összeállítani azon nevezetesebb hazai okleveleket és rajstromokat, melyekben könyvek nagyobb számmal vannak felsorolva. Így sorol fel a pécsváradi monostor 1015-ik évi adománylevele: 33 kéziratot, (Fejér I. 301 l.), a bakonybéli apátság jószágainak és vagyosságának 1085 évi összeírási rajstroma: 87-et, (Wenzel Monumenta. VI. p. 35) sz. László király a sz. mártoni apátság 1093. évi kincsei között: 70-et (Wenzel Monumenta VI. 40 41), László esztergomi prépost 1277-ik évi végrendeletében: 20-at, (Fejér III. 2. 125 l.) a nagyszebeni plebánia matriculája 1370–1500-ig: 240-et, (Roth-Christian: Matricula-Plebaniae Cibiniensis Serapeum 1848, 212–246. — Seivert: Das älteste hermanstädter Kirchenbuch. Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde Hermanstadt 1874, 323–440 l.) a pozsonyi káptalan 1425-ik évi leltára: 82-öt, (Ipolyi A. A pozsonyi káptalan XIV. századi könyvtára Uj Magyar Múzeum 1856 I. 1.) és Estei Hyppolit esztergomi érsek 1490-ik évi leltára: 57 kéziratot (Magyar Könyvszemle 1878, 144 l.) Ezek közt legérdekesebb a nagyszebeni plebánia anyakönyve, mely a könyveken kívül még 347 egyházi ékszer, paramentát és disztárgyat sorol fel s mint formalis leltár a legrégebb a mit e nemből birunk. Régebb ugyan ennél a pannonhalmi benzések 1332-ik évi regestruma, de ez egészen más természetű s csak az apátság kiváltság leveleinek rajstromozására szorítkozik. Szerk.

T 6
L 4
M 6

XV. századi állapotát, felsorolja az összes codexet, pontosan leírva őket az »incipit«- és explicit«-tel egyetemben. A lajstrom nem pusztán könyvjegyzék, hanem a káptalan összes ingóságainak inventariuma. Felsorolja a káptalani kincstár keresztszjeit, miseruháit, ékszereit stb. Ezek közé sorol aztán egy könyvet is, mely tiszta ezüstbe volt kötve, tartalmilag pedig nem kevesebb, mint Lukács evangelistának sajátkezűleg írt evangéliuma! (Item liber evangeliorum manu sancti Lucae ewangeliste ut asseritur scriptus, puro argento cooperatus figuras Crucifixi et beate Marie virginis continens.)

Nem lehet most feladatunk az egész végtelenül érdekes és terjedelmes jegyzéket teljesen közölnünk; elegendőnek tartjuk, ha az érdeklődők figyelmét e roppant becses jegyzékre felhívjuk, s belőle — berendezésének és pontosságának jellemzésére — mutatóanyagokat közlünk.

A jegyzék a zágrábi káptalani levéltár actái közt fasc. 101. Nro. 3. alatt található. Két példányban van meg, teljesen egykorú, XV. századi kezekkel írva. Az egyik (melyből a mutatóanyagokat is közöljük) teljesebb, s több codexet örzött meg.

A jegyzék valamikor, a XVI. században revisio alá került; mert az egyes codexekhez hozzá van írva: »repertum« — »non est« — vagy pedig egyéb jegyzet, hogy kinél volt akkortájt az illető codex. Mindenesetre érdekes és hasznos munkát végezne az, ki e jegyzéket a zágrábi könyvtár mai codex-állományával összehasonlitaná, mi a jegyzék pontos leírásai nyomán nem is volna nehéz munka. A jegyzék felfedezője — Tkalčić — mint értesülünk, hajlandó is e munkára.

Lássuk azonban magát e jegyzéket.

A kincsek és drágaságok elsorolása után.

I. Sequitur inventarium de libris officiorum sev ad officium divinum deputatis.

»Primo liber Antiphonarius novus. Incipit in primo folio in thono: »Beatus vir«. Et in fine eiusdem folii: »Laudabe« — et in ultimo folio libri sunt: »Deo gratias Alleluja«.

Ily módon e rovat alatt elősoroltatik összesen tizenkilencz codex.

II. Következik: Secuntur Missalia.

»Item unum Missale pulcrum secundum cursum Romanorum habens kalendarium ante et quasdam orationes, quod incipit cum rubrica: »Dominica prima de Adventu«. In fine prime pagine secundi folii finit: »Servire mere«. Et in fine libri de eadem littera finit in oratione: »Exaudi nos domine«, super aspersione aque benedictae. Coopertum de serico rubro cum tribus clausuris de argento, habens monilia ad figuras regum sculptas de argento puro«.

Következik még ezenkívül harminczegy missale (egy része XVI. századi kézzel hozzátoldva.)

III. Secuntur Capitularia.

»Item unum capitularium cum kalendario et rubrica Zagradiensi, quod incipit cum rubrica: »Incipit capitularium et collectuarium«, Et in fine prime pagine secundi folii finit: »simul et opera.« Et in fine libri finit: »Omnis spiritus laudet dominum«.

Következik még két codex.

IV. Secuntur psalteria.

»Primo unum psalterium magne quantitatis cum kalendario ante et incipit cum rubrica: »In diebus dominicalibus pro tempore peregrinationis«. Et in fine prime pagine secundi folii finit: »Qui locuntur mendacia«. Habens in fine ymnos cum nota et finit: »Pigeat quod laudare«.

Következik még hat psalterium (és még kettő XVI. századi kézzel hozzáírva).

V. Secuntur breviaria.

»Primo unum breviarium satis magni voluminis habens in principio officium de sancta Affra et kalendarium et incipit: »Regem magnum adoremus dominum.« Et in prima pagina secundi folii finit: »nisi.« Et in fine libri finit: »ecclesiarum omnium.« Dominus episcopus recepit et deputavit pro missa domini Eberhardi episcopi.«

Következik még nyolcz breviarium.

VI. Racionalia.

»Item liber Racionalis magni voluminis et incipit cum rubrica: »Incipit liber racionalis.« Et in fine prime pagine secundi folii finit: »Emulor enim vos.« Et in fine libri finit cum nigro:

,In nomine domini amen. Explicit rationale divinatorum officiorum de eadem littera.'

Következik még egy codex.

VII. Legende nove.

»Item unus liber legende nove satis spissus, habens in principio capitula de legendis, qui incipit cum nigro: ,Universorum tempus vite.' Et in fine prime pagine secundi folii finit: ,Facere bona deffecimus.' Et in fine libri finit: ,Nos scimus quod multum! Et caret fine.

Következik még egy codex.

IX. Pontificale.

»Item unum pontificale, quod incipit cum rubrica: ,Pontificalis ordinis liber.' Incipit cum epistolis et in fine libri cum rubrica finit: ,Explicit ammonitio in ordinandis fiendis'.

Következik még egy codex.

X. Benedictionalia.

»Item unus liber benedictionale dictus. Habens in principio ordinem quomodo episcopus se ordinet ad missam, et in fine prime pagine secundi folii finit: ,Pro peccatis, offensionibus.' Et in fine libri finit: ,Sedem habere non possint.'

Következik még egy codex.

XI. Biblie libri,

»Primo una pulcra et sollempnis biblia, que incipit: ,Frater Ambrosius;' et in fine prime pagine secundi folii finit: ,per heremum mansionum.' Et in fine libri de eadem littera finit: ,Domini nostri Jesu Christi cum omnibus uobis amen.' Et est finis apocalipsis.«

Következik még három biblia.

XII. Liber Archidiaconus dictus.

»Item unus liber Archidiaconus dictus, qui incipit cum rubrica: ,Incipit libellus pastoralis de cura et officio archidiaconi.' Et in fine prime pagine secundi folii finit: ,Ut in eo tanquam.' Habens in fine certos sermones, Et in fine libri finit cum rubrica: ,Item de sancto Ambrosio.'

Következik még huszonkét codex.

XIII. Textus sententiarum.

»Item unus liber textus summarum magni voluminis de pulcherrima littera. Et incipit: ,Cupientes aliquid de pecunia.'

Et in fine prime pagine secundi folii finit: ‚Dicent caritatem dei.‘ Et in fine libri de eadem littera finit: ‚Explicit liber sententiarum.‘

Következik még huszonnyolcz codex.

XIV. Sequitur inventarium librorum iuris canonici.

»Primo unus liber decretorum coopertus cum coreo ad rubinam tendente, et incipit de rubrica: ‚Incipit concordia discordantium canonicum.‘ Et in fine prime pagine secundi folii finit: ‚Quod malum est.‘ Et in fine libri finit: ‚Quod viderit premii facilitatem.‘

Következik még harminczegy codex.

XV. Secuntur libri Sermocinales.

»Primo quidam liber sermocinalis fratris Armandi de Belkomissu. Habens in principio quendam sermonem Petri Rothomagensis episcopi. Et finit: ‚Sermones de auctoritate psalmiste.‘ Et incipiunt: ‚Reuerendo in Christo patri et domino.‘ Et finit in fine libri: »Etiam dividit et unit sine asscribus.‘

Következik még tizenegy codex.

XVI. Secuntur libri medicinales.

»Primo liber tertius Auicena de pulcherrima littera. Habens in principio capitula dicti operis. Et incipit per rubricam: ‚Edictio prima de universis egritudinibus.‘ Et in fine prime pagine secundi folii finit: ‚Primam ut in ipsam.‘ Et in fine libri finit: ‚De decoratione deo nostro gratias.‘

Következik még huszonhárom codex.

XVII. Secuntur libri artium et etiam aliqui medicinales.

»Primo liber ethicoꝝ cum lectura beati Thome similiter. Et incipit: ‚Omnis ars ac omnis doctrina.‘ Et in fine prime pagine secundi folii finit: ‚Sed civilis scientia.‘ Et in fine libri habet textum excogitatorum. Et in fine libri finit: ‚Filios et parentes. Et est copertus copertorio nigro.‘

Következik még tizenkilencz codex.

Ezzel a jegyzék véget ér.

A jegyzék, mint látjuk, kétszázszuszonöt codexet sorol elő, mi igen tekintélyes szám. Mindenesetre hálás munka volna a káptalani könyvtár mai codex állományával a sorozatot

összevetni. Természetesen sok fog hiányozni; mert a könyvtár tizenhatodik századig terjedő codexceinek száma alig éri el az 50—60-at. Birjuk Bojničič fiatal régészünk ígéretét, hogy lehetőleg rövid idő alatt az egész jegyzékkel megismertet. Addig is ennyit tájékozásul.

A GRÓF FORGÁCH CSALÁD OKLEVÉLTÁRA.

Közli: Majláth Béla.

Bizonyára kellemes hírül szolgál a történelmi tudományok művelőinek, hogy az imént elmúlt napokban a M. Nemzeti Múzeum könyvtára, ismét, úgy számra, mint tartalomra nézve, egy gazdag levéltárral gyarapodott, mely a könyvtárban letéteményezett családi levéltárak közt méltán a Kállay oklevéltára után következik. S ha nem is mutathat fel oly régi keletű oklevelet, de Árpádkori okleveleinek számára nézve meghaladja azt. Ez a gróf Forgách családnak Abaujmegyében Alsó-Kemenczén őrzött törzs oklevéltára. A nagy nevű család tagjai a M. Nemzeti Múzeumnak örök letéteményképen ajánlották fel levéltárukat, s e hazafias ajánlatot a múzeum igazgatósága szokott előzékenységével fogadta el. Ez által nemcsak a könyvtáraryag tekintélyesen szaporodott, de egyszersmind a történelmi kutatásnak is tág mezeje nyílt, melyen eddig csak egyesek tartóztak, s hol a derék aratás még emberére vár; hol a politikai, kormányzási, kulturális, ipari viszonyokra, az elmúlt századok házi, családi életére, a török hódoltság, Bocskay első és második Rákóczy, Thököly idejére vonatkozólag gazdag kincsekre talál a kutató, melyek egyrészt dúsan jutalmazták a fáradságot, másrészt eredményök bizonyára kielégítő lesz a történelmi tudományokra nézve is. Ez okból méltó elismerés illeti meg a nemes lelkű családot, midőn közkinccsé teszi azt, mit eddig záros ládák sötétében rejtve, a történetirodalom nélkülözni kénytelen vala.

Nem tartom meddő munkának — addig is, míg ezen érdekes levéltár tüzetes jelentése a maga helyén megjelenék — előzetesen is, habár csak nagy és általános vonásokban, a tisztelt olvasóközönséget ezen oklevéltár tartalmáról tájékoztatni s egy-